

Правові аспекти історичного розвитку прав і свобод людини та громадянина в світі

10 грудня 1948 року, відразу ж після успішного голосування тексту Загальної декларації прав людини на III сесії Генеральної асамблеї ООН у Парижі, на сцену сесійної зали піднялась голова тодішньої Комісії ООН з прав людини Елеонора Рузвельт. Тримавши в руках довгий сувій з художньо написаним на ньому текстом доленосного документа, вона констатувала, що з прийняттям декларації в історії нашої планети розпочинається нова ера – ера надій і сподівань усього людства на право бути Людиною на землі...[1]

Права людини набули цінності, яка належить усьому людству, й отримали обґрунтування у міжнародному праві як правовий стандарт, до якого повинні прагнути всі народи і держави. З моменту визнання цих прав кожна людина набувала певного правового статусу відповідно до міжнародного гуманітарного, і водночас, національного права.

Мета статті полягає у висвітленні правових аспектів історичного розвитку прав і свобод людини та громадянина в світі.

Дослідженню правових аспектів прав і свобод людини та громадянина приділяли значну увагу такі визначні вчені, як Кавун В.Ф., Огородник О.Г., Погорілко В.Ф., Рогозін М.П., Скакун О.Ф., Стадник Г.Н., Скрипнюк О.В., Рабинович П.М. тощо.

ООН визначає права людини як «права, які притаманні нашій природі і без яких ми не можемо жити як люди». Їх справедливо називають також «спільною мовою людства».

У сучасній Україні запроваджується принцип пріоритету прав особи перед правом держави, нації або певної групи. Повага до кожної людини як до особистості повинна стати нормою повсякденного життя в Україні, дістати виявлення у визнанні її єдиною цінністю первісного порядку, щодо якої визначаються всі інші цінності, включаючи право. Мету законодавства слід розуміти, як забезпечення всебічного розвитку особистості, охорону її життя, свободи, честі, гідності та особистої недоторканості. Насамперед, за такого підходу людина ні в якому разі не розглядається лише як засіб для досягнення цілей [2].

Права людини як категорія є об'єктивним фактом і означає визнання цінності людини у всіх сферах суспільного життя, які регулюються правом і мораллю, що стає основною передумовою формування і функціонування сучасної демократичної правової держави [3].

У світовій філософській думці слід зазначити, що проблема буття людини завжди була однією з основних проблем. Правові концепції розуміння прав і свобод людини та громадянина склалися майже впродовж всієї історії людства в історичних культурах, але основи правового розуміння прав і свобод людини визначилися за часів Стародавньої Греції та римського права були розвинуті філософами Просвітництва.

Слід зазначити, що значного розвитку ідея прав людини отримала в період відмирання феодалізму, становлення і розвитку буржуазного ладу, коли нагального стала необхідність обмеження абсолютистської монархічної влади.

В Англії ще у 1215р. була прийнята «Велика Хартія Вольностей». У ній закладені ідеї захисту людини від чиновницького свавілля, недоторканності приватної власності і заборони безпідставної та незаконної конфіскації майна, проголошене право на те, що жодна людина не може бути визнана винною у вчиненні злочину інакше, ніж за вироком суду і на підставі закону, право на вільний виїзд із країни і вільне повернення до неї [4].

Кожен народ зробив свій внесок у розвиток ідеї про права людини, вирішуючи цю проблему в залежності від історичних обставин свого буття. Ідеї прав людини знайшли втілення в нормативні акти Європи і світу.

У 1679 році в Англії було прийнято відомий Habeas Corpus Act, яким заборонялось безпідставне тривале(понад три доби) утримання заарештованого у в'язниці і проголошувалося право на розгляд його справи суддею чи іншою компетентною посадовою особою протягом поміркованого строку було введено правило про недопустимість повторного притягнення до відповідальності за один і той самий злочин. Білль про права 1689р. містив положення про заборону жорстоких покарань, проголосив свободу слова у парламенті.

В Декларації незалежності США 1776р. були закріплені ідеї свободи, прав людини, визнання народу носієм суверенітету і єдиним джерелом влади, принцип розподілу влади і федералізму, які до сьогодні складають основні постулати американського конституціоналізму. В Декларації було зазначено, що «...всі люди створені рівними і наділені їх Творцем певними невідчужуваними правами до яких належить життя, свобода, прагнення до щастя».

Прийнятий в США у 1791р. Білль про права закріпив свободу віросповідання, свободу слова і право на мирні зібрання, заборону надмірних штрафів, жорстоких і незвичайних покарань, право на особисту недоторканість, недоторканість майна.

Під час французької революції було прийнято Декларацію прав людини і громадянина, яка лягла в основу Загальної декларації прав людини, прийнято 1948року. У преамбулі французької Декларації прав людини і громадянина 1789р. було зазначено, що «...неуцтво, забуття прав людини або нехтування ними є єдиною причиною суспільних нещастя та зіпсованість урядів».

Названі документи США і Франції стали свого роду еталоном для законодавчого закріплення(громадянських) і політичних прав людини. Це були документи, що регулювали відносини між громадянином і державою, захищаючи його від будь-якого неналежного втручання та зловживання владою з боку виконавчої гілки влади. Ці положення були внутрішніми актами певної громади, які не передбачали нагляд і втручання з боку сторонніх осіб.

Подібні та інші права людини відстоювали, збагачували, поглиблювали, боролися за їх реальне втілення в життя видатні мислителі України: П. Орлик, Т. Шевченко, М. Драгоманов, І. Франко, Леся Українка, М. Грушевський, О. Кістяківський. Так, ще 1710 р. у «Пактах і конституціях законів та вольностей війська Запорізького», декларувалися ідеї піднесення природних прав, верховенства права і рівності перед законом і судом. Козакам гарантувалося право на вільні вибори козацької старшини, а також на те, що вчинене ними правопорушення не буде каратися свавільно, а підлягатиме розгляду судом, який повинен винести рішення не

поблажливе й лицемірне, а таке, якому кожен мусить підкорятися, як переможений законом [5].

Правознавець О. Кістяківський підкреслював необхідність обмеження державної влади «невід'ємними, непорушними, недоторканими, невідчужуваними правами людини» найважливішим з яких назвав право на гідне існування.(6)

У середині ХІХст. з'являється термін «Права людини» в роботі Т.Пейна. Категорія прав людини стає політико-правовою категорією, без якої не можна зрозуміти природу людини і найважливішим завданням є боротьба за її права.

Лише після Другої світової війни рубіжним правовим актом всесвітнього масштабу, що закріпив документально ідею прав людини, стала Загальна декларація прав людини 1948 року. Вона прискорила процес зміни характеру права, що почався раніше: основним практичним призначенням права визначено утвердження свободи і справедливості у різних державах світу. В декларації були сформовані положення, які дали змогу подолати обмеження не втручання та захистити базові принципи без посилань на географічні або політичні обмеження [7].

Проблема прав людини набула значення міжнародного рівня, що дістало відображення у таких міжнародно-правових актах, як Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року, Міжнародний пакт про громадянські, політичні права та факультативні протоколи до нього від 16 грудня 1966р., Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950р. та ряд ін. На сьогодні нараховується понад 200 договорів та інших правових актів, які регулюють права і свободи людини та громадянина в світі.

У середині ХХст. удосконалюється механізм захисту прав людини: за неможливості захистити свої права згідно з національною процедурою, можна захистити їх на міжнародному рівні. Для цього були створені міжнародні органи – Міжнародний суд ООН в Гаазі, Європейський суд і Комісія з прав людини у Страсбурзі та ін.

Відповідно до Конституції України кожному гарантується право знати свої права та обов'язки, а закріплені в чинних міжнародних договорах стандарту прав і свобод людини мають бути доведені до відома широких верств населення.

Визнання та захист прав і свобод сьогодні є спільною турботою держав, які розглядають їх як загальнокультурну цінність, об'єкт міжнародно-правового регулювання. Україна є стороною практично всіх багатосторонніх конвенцій ООН у галузі прав людини.

Усе викладене ще раз підтверджує, що Загальна декларація прав людини є універсальним документом в оцінці завдань щодо забезпечення прав і свобод людини для країн, урядів, народів...

Список використаних джерел та літератури:

1. Карпачова Н. Сучасні виклики правам і свободам людини// Право України.- 2008. – №6. – С. 4–6.
2. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. \ За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К., 2002.-Т.1. – С.219.
3. Общая теория государства и права. Академ. курс в 2-х томах. Отв. ред. М.Н. Марченко. – Т.1. Теория государства. – М., 1988. – С. 301.
4. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник 15-е вид., перероб. і допов. – К., 2005. – С. 311–316.

5. Мухамєдова Е.Е. Історичний розвиток прав і свобод особи// Держава і право – Вип.39-К.,2008. – С. 127–128.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права /енциклопедичний курс: Підручник.- Х., 2006. – с. 209–211.
7. Пальма М. Понад 60 років по тому...// Право України. – 2010. – №10. – С. 105.